

Aslan MUSTAFAZADƏ

ADMİU-nun müəllimi

Ünvan: Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti 39

BMA-nın dissertantı

Elmi rəhbər: sənətsünaslıq elmləri doktoru,
professor Cəmilə Həsənova

Email: aslan.mustafazadeh.1988@gmail.com,

RAMİZ ZÖHRABOVUN RƏNG JANRINDA APARDIĞI TƏHLİL METODLARI

***Xülasə:** Məqalədə musiqişünas-alim, sənətsünaslıq doktoru, professor Ramiz Zöhrabovun rəng janrının təhlili prosesində tətbiq etdiyi analitik metodlardan bəhs edilir. Göstərilən problemlər bu janrın melodik xüsusiyyətləri kontekstində nəzərdən keçirilir. Ramiz Zöhrabovun metodoloji prinsiplərinə istinadən təqdim olunmuş məqalədə müxtəlif rənglərin melodik xüsusiyyətləri rəng nümunələri əsasında araşdırılır.*

***Açar sözlər:** Ramiz Zöhrabov, musiqişünas-alim, rəng, məqam, təhlil, metod, melodiya*

Məlumdur ki, professor Ramiz Zöhrabov xalq musiqi yaradıcılığının araşdırılması istiqamətində bir çox elmi əsərlərin müəllifidir. Onun elmi irsində şifahi ənənəli professional musiqi janrlarından biri olan rəng janrının tədqiqi məsələsi maraqlı və aktualdır. Görkəmli musiqişünas-alim “Azərbaycan rəngləri” [4] haqqında elmi-tədqiqat aparmış və 2006-cı ildə bu janr haqqında dəyərli bir monoqrafiya ərsəyə gətirmişdir. Musiqişünas-alimin yazdığı “Azərbaycan rəngləri” adlı kitab tədqiqat xüsusiyyətlərinə görə bu istiqamətdə olan ədəbiyyat içərisində seçilir.

Azərbaycan muğam dəstgahlarının tərkib hissəsində tez-tez rast gəldiyimiz rənglərin özünəməxsus rolu vardır. Şifahi ənənəli musiqinin tədqiqi zamanı rəng janrının da spesifikası musiqişünasların diqqətini cəlb edir. Bu sarıdan musiqişünas-alim rəng janrı üzərində geniş tədqiqat aparmışdır. Təbii ki, bu tədqiqatın əsasında R.Zöhrabovun müəllimi olmuş V.Belyayevin təhlil üsulu dayanır. Musiqişünas-alimin rəng janrı üzərində apardığı tədqiqata əsaslanaraq məqalədə bir neçə rəng üzərində müxtəlif məziyyətlərlə təhlil nümunələri edəcəyik.

Məlumdur ki, Azərbaycan rəngləri öz xarakteri və əhval-ruhiyyəsinə görə üç qismə ayrılır: rəqsvari, marşvari və lirik səciyyəli. Bu rəng növləri temp və dinamika cəhətdən də fərqlidir. Rəng ümumi janr kimi olmaqla yanaşı, hər hansısa bir instrumental kompozisiya kimi də mövcud ola bilər. Məsələn xalq çalğı alətləri orkestri və yaxud ansambli “İraq”, “Şikəsteyi-fars”, “Mayeyi-şur” və. b rəngləri dəstgaha daxil olmadan müstəqil bir şəkildə ifa edə bilər. Məlumdur ki, muğam

dəstgahının daxilində hər şöbədən sonra rəng səslənir və bu rənglər aid olduğu şöbənin adını daşıyır. Məhz bu halda səslənən rəngin dəraməd və yaxud diringi adlandırılması mümkün deyildir. Diringi və dəraməd müəyyən qaydalara əsaslanaraq bir növ kimi formalaşmışdır. Yəni səslənən hər bir rəng özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə ya diringi, ya da dəraməd olması ilə seçilir. Bəs bunları ayırd edən əsas xüsusiyyətlər hansılardır? Nəzərə çatdıraq ki, diringi sadə, həcm etibarilə kiçik, oynaq, şən xarakterli olur. Etimoloji cəhətdən diringilər rəngin ilkin növü kimi qəbul edilir. Bu haqda R.Zöhrabov belə qeyd edir: “Ehtimal ki, rəngin ilkin, ən sadə növü məhz diringi olmuşdur. Diringini rəqs havaları kimi xalq musiqisinin qədim növü saymaq olar” [4, s. 9]. Bu məsələyə bir qədər də aydınlıq gətirək. Belə ki, musiqişünas-alimin diringiləri rəqs havalarının qədim növü adlandırması üçün tutarlı əsası vardır. Diringilər də rəqslər kimi xarakter baxımından şən ovqata malikdir. Onların ritmik vəzn bölgüsü əsasən oxşar olur. Bəzi sazəndə dəstələri diringi əvəzinə rəqs havaları da ifa edirlər. Məhz sadaladığımız bütün bu cəhətlər R.Zöhrabovun irəli sürdüyü fikirləri təsdiq etməyə kifayət edir. Əlbəttə ki, bu iddialar bütün diringilərin rəqs, rəqslərin isə diringi hesab edilməsi demək deyildir. Məhz R.Zöhrabovun bir musiqişünas-alim kimi bu məsələyə incə yanaşması da ondan ibarət idi ki, burada o, rəngin məqam xüsusiyyətlərinin rolunun əsas olduğunu iddia edir. Bu haqda musiqişünas-alimin fikirləri belədir: “O rəqs diringi sayıla bilər ki, ifa olunan muğam şöbəsi və guşəsinin lad-məqam məziyyətlərini bütünlüklə özündə əks etdirsin” [4, s. 9]. Bəs hansı məqam xüsusiyyətlərinə görə rəngi diringi hesab etmək olar? Diringilər öz kompozisiya quruluşuna görə aid olduğu məqamın ancaq bir istinad pilləsinə əsaslanır və bütün cümlə quruluşu həmin istinad pilləsi ətrafında qurulur.

Məqalədə qarşıma qoyduğumuz əsas məqsəd musiqişünas-alimin metodologiyasına əsaslanaraq rəng janrı üzərində aparacağımız təhlillərdən ibarətdir. Qeyd edək ki, R.Zöhrabov öz yaradıcılığında böyük rus musiqişünas-alimi V.Belyayevin nəzəri təhlil sisteminə əsaslanaraq ənənəvi musiqi janrları üzərində təhlillər aparmışdır. R.Zöhrabovla yanaşı Azərbaycan musiqişünaslığı elmində Ə.El-darova, B.Hüseynli kimi görkəmli musiqişünas-alimlər də V.Belyayevin təhlil metodologiyasını istinad etmişlər.

Məlumdur ki, musiqidə müəyyən bir janrın dəqiqliklə araşdırılmasında not yazısının böyük önəmi vardır. Bu baxımdan rənglərin öyrənilməsində not yazıları əsas yardımçı vasitədir. İlk dəfə olaraq rənglərin məcmuə şəklində notlaşdırılması görkəmli bəstəkar Səid Rüstəmovun adı ilə bağlıdır. Belə ki, 1950-ci illərdə Səid Rüstəmovun tərtib etdiyi “Azərbaycan xalq rəngləri” məcmuəsi [6, 7] iki dəftərdə nəşr edildi və bunlar rənglərin notlaşdırılması sahəsində mühüm addım oldu. Qeyd etmək lazımdır ki, həmin məcmuələr 1978-1980-ci illərdə təkrar nəşr olunmuşdur. Birinci dəftərdə çap olunan rənglər dahi bəstəkar və musiqişünas-alim Üzeyir Hacıbəylinin “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları” [2] elmi fundamental əsərindəki məqamların ardıcılığı ilə uzlaşır. Qeyd etmək yerinə düşər ki, müa-

◆
sir Azərbaycan musiqişünaslığında rəng və onun növlərinin tədqiqi məsələləri məhdud saydadır. R.Zöhrabovun “Azərbaycan rəngləri” [4] kitabı milli musiqişünaslığımızda bu janrın xüsusiyyətlərinin ətraflı tədqiq nümunəsidir. Musiqişünas-alim rəng janrının tədqiqi məsələsinə yanaşması digər janrlardan bir qədər fərqlidir. O, bu janrın tədqiqatında bir neçə nəzəri təhlili əsas götürmüşdür:

1. Rənglərin məqam əsası;
2. Rənglərin melodik xüsusiyyətləri;
3. Melodiyanın inkişaf məziyyətləri;

Məlumdur ki, musiqidə melodiyanı əmələ gətirən bir neçə əsas xüsusiyyət mövcuddur. Musiqişünas-alim məhz melodiyanın inkişaf məziyyətlərini daxilə bir neçə bölgüyə ayıraraq rəng janrının tədqiqində tətbiq etmişdir. Həmin xüsusiyyətləri təqdim edək:

1. Sekvensiya;
2. Gəzişmə;
3. Təkrarlar;
4. Qabaqlama;
5. Sıçrayışlar;
6. Melodik intervalların sıxılması və genişlənməsi;

Məqalədə musiqişünas-alimin rəng janrı üzərində apardığı nəzəri təhlil metodologiyasına uyğun rəngləri melodik xüsusiyyətlərinə görə araşdıraraq. İlk öncə qeyd etmək lazımdır ki, şifahi ənənəli professional musiqi janrları sırasında rənglər zəngin melodik xüsusiyyətlərə malikdir. Azərbaycan rəngləri melodik cəhətdən yüksək bədii quruluşa malik kiçik instrumental bir pyes kimidir. Rənglərin kompozisiya quruluşunu ritmlə yanaşı, onların melodiyaşında mövcud olan emosiya və dinamiklik kimi xüsusiyyətləri də bitkinləşdirir. Rənglər melodik xüsusiyyətlərinə görə xeyli dərəcədə zəngin instrumental pyeslərdir. Məlumdur ki, eşitdiyimiz musiqi melodiyaşları müxtəlif istiqamətdə inkişaf edərək musiqi əsərlərinin yaranmasına səbəb olur. Tipik olaraq musiqidə melodiyanın hərəkət istiqamətinin dörd əsas növü mövcuddur. Bu növlər aşağıdakılardır [1, s. 207].

1. Yuxarı istiqamətli hərəkət;
2. Aşağı istiqamətli hərəkət;
3. Dalğavari hərəkət;
4. Təkrar olunan səslərlə üfüqi hərəkət;

Lakin Azərbaycan rənglərində melodiyanın hərəkət istiqaməti bir qədər fərqlidir. Belə ki, burada beş hərəkətə rast gəlmək mümkündür. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Enən;
2. Yüksələn;
3. Yüksələn-enən;
4. Enən-yüksələn;
5. Enən-yüksələn-enən;

Azərbaycan rənglərində melodiyanın hərəkət istiqamətinin şəkillərindən ən çox rast gəldiyimiz isə enən hərəkət hesab edilir. Buna səbəb isə rənglərin quruluşunda bütün melodiyaaların adətən mayə pilləsinə olan hərəkət cazibəsi hesab edilə bilər. Ümumi aspektdən bu amil ənənəvi musiqi janrlarının demək olar ki, hamısı üçün səciyyəvidir. Dediklərimizə nümunə olaraq Səid Rüstəmovun “Azərbaycan rəngləri” dəftərindən bir neçə rəngdən təhlil nümunəsi göstərək.

1. Enən melodik hərəkət

a) Pilləvari enən melodik hərəkətə nümunə olaraq “Hüseyni rəngi”ndən [7, s 6] bir parçanı təhlil edək.

Nümunə № 1

Allegretto

Burada melodiyanın hərəkəti ardıcıl pilləvari enən hərəkətə əsaslanır.

b) Sekvensiya vasitəsilə enən melodik hərəkət

Azərbaycan rənglərində enən melodik hərəkət bir neçə üsul vasitəsilə baş verə bilər. Bu üsullara ən çox sekvensiya vasitəlik edir. Nümunə olaraq “İraq rəngi”ndən [7, s 25] bir parçanı göstərə bilərik.

Nümunə № 2

Allegretto

c) Müxtəlif intervalların sıçrayışı vasitəsilə enən melodik hərəkət.

Enən melodik hərəkətin müxtəlif interval həcmində sıçrayış vasitəsilə qabaqlanmasına da rast gəlmək mümkündür. Bu haqda musiqişünas-alim belə qeyd edirdi: “Azərbaycan rənglərində enən melodik hərəkətin həm üst tersiyaya, həm üst kvartaya, həm alt kvartaya, həm üst kvintaya, həm də üst sekstaya sıçrayışla qabaqlanmasına da rast gəlirik. Əmələ gələn diapazonun tonikaya qayıdışı məhz enən melodik hərəkətin müxtəlif priyomları ilə təcəssümünü tapır” [4, s. 114]. Bu

tip rənglər sayca çoxluq təşkil edir. Bu səbəbdən biz hər sıçrayışa dair bir nümunə göstərəcəyik.

Tonikanın alt kvartasından həmin tonikaya melodik sıçrayışa aid nümunə: “Mayeyi rast” [7, s 5]. Bu nümunədə diqqət cəlb edən amillərdən biri də təkrar prinsipidir ki, bu xüsusiyyət də rəng janrında tez-tez istifadə edilir.

Nümunə № 3

Allegretto

Kvinta intervalı həcmində yuxarı sıçrayışdan sonra enən melodik hərəkətli rəngə nümunə: “Vilayəti” [7, s 8]. Verilən nümunədə kvinta sıçrayışından sonra aşağı istiqamətli enən melodik gediş və eyni zamanda sekvensiya da mövcuddur.

Nümunə № 4

Allegretto

Seksta intervalı həcmində yuxarı sıçrayışdan sonra enən melodik hərəkətli rəngə nümunə: “Mahur” [7, s 52].

Nümunə № 5

Allegro moderato

Tersiya intervalı həcmində yuxarı sıçrayışdan sonra enən melodik hərəkətli rəngə nümunə: “Heyratı I” [7, s 48]

Nümunə № 6

Maestoso

Qeyd etmək lazımdır ki, rənglərdə melodiyanın enən hərəkəti zamanı diatonik intervallarla yanaşı xromatik intervallara da rast gəlmək mümkündür. Buna iki ayrı-ayrı rəngdən nümunə göstərə bilərik. İlk öncə “Şur dəramədi”ndən [7, s 11] bir hissəyə baxaq. Verilən nümunədə “des-e” Səsləri arasında yaranan artırılmış sekundan intervalı diqqət cəlb edir. Əmələ gələn bu interval məqamın IX pilləsinin zilləşməsilə əlaqədardır.

Nümunə № 7

Moderato

Tərkibində xromatik interval olan enən hərəkətli rəngə nümunə olaraq “Zabul dəramədi”ndən bir hissəni göstərə bilərik:

Nümunə № 8

Allegretto

(b)

Verilən nümunədə “e-as” səsləri arasında yaranan əskildilmiş kvarta intervalı diqqət cəlb edir. Burada istifadə edilən “as” alterasiya işarəsi heç də təsadüfi deyil. “As” səsi məqamın VII pilləsində olan xromatizm ilə əlaqəlidir. Eyni zamanda Azərbaycan məqamlarında alterasiya işarələrinin xromatik vasitəsilə əmələ gələn

bu tipli intervallara xüsusilə çahargah, şüştər, üzərində olan rənglərdə də rast gəlmək mümkündür. Qeyd edək ki, görkəmli musiqişünas-alim M.İsmayilov “Azərbaycan musiqisinin məqam və muğam nəzəriyyəsi” [2] adlı elmi nəzəri kitabında məqamlarda istifadə edilən alterasiyalar haqqında geniş məlumat vermişdir.

Yüksələn melodik hərəkət

Azərbaycan rənglərində melodik hərəkətin ikinci növü olan yüksələn hərəkətə də tez-tez rast gəlinir. Enən hərəkətdə olduğu kimi bu növdə də müxtəlif üsullar vasitəsilə melodik quruluş əmələ gəlir. Bu üsullara pilləvari ardıcıl gediş, sekvensiya halqalarından ibarət dövriyyə, müxtəlif interval həcmində sıçrayışlar daxildir. Bu səpgidə bir neçə rəngi təhlil edək.

Nümunə № 9

a) Pilləvari yüksələn hərəkət “Mayeyi-Çahargah” [7, s 33]
Moderato

Verilən nümunədə kiçik oktavanın “g” səsindən yuxarı istiqamətdə pilləvari melodik hərəkət vasitəsilə c¹ səsinə doğru hərəkət müşahidə edilir. Bu nümunədə “d” səsindən aşağı istiqamətə “c” səsinə hərəkət mövcud olsa da bu enən hərəkət kimi qəbul edilmir. Buna səbəb isə məhz çahargah məqamında bu tipli melodik gedişin kadans xüsusiyyətidir.

b) Bəzi hallarda yüksələn hərəkət təqtin vurğusuz hissəsində gizli pilləvari gedişlərlə də baş verə bilər. Bunda nümunə olaraq “Mahur rəngi”ndən [6, s 51] bir parçanı təhlil edək.

Nümunə № 10

Verilən nümunədə “c”, “d”, “e” səslərinin mayə səsinə yuxarı istiqamətdə hərəkət etdiyini görürük. Bu növ hərəkətlərin əsasında isə sekvensiya dayanır. Lakin ənənəvi sekvensiyadan fərqli olaraq burada pilləvari hərəkət müəyyən sıçrayışlardan sonra baş verir.

c) Sekvensiya vasitəsilə yüksələn hərəkət

Bu növ melodik hərəkətə rənglərdə sıx-sıx rast gəlinir. Nümunə kimi “Heyratı III rəngi”ndən parçaya nəzər yetirək [7, s 50]

Nümunə № 11

d) Tersiya intervalının vasitəsilə yüksələn hərəkət.

Enən hərəkətdə olduğu kimi yüksələn hərəkətdə də müxtəlif intervalların vasitəsilə melodiya quruluşu əmələ gəlir. Ancaq qeyd etmək lazımdır ki, interval vasitəsilə yüksələn hərəkətə aid rəng nümunəsi məhdud saydadır. Nümunə olaraq “Mənsuriyyə rəngi”ndən bir parçanı təhlil edək [8, s 18].

Nümunə № 12

Verilən nümunədə tersiya intervalının vasitəsilə yüksələn melodik hərəkət mövcuddur. Nümunədə diqqət cəlb edən digər məqam isə əskilmiş “h-des” tersiya intervalıdır. Böyük və kiçik tersiyaların ardıcılığından ibarət olan bu melodiya sonda əskilmiş tersiya intervalı ilə tamamlanır. Burada digər bir maraqlı məqam isə yüksələn hərəkətin sonunda olan “c” notu üzərində verilən melizmin bemol işarəsilə ahəngdar olmasıdır. Trel vasitəsilə yenidən “des” səslənməsi əmələ gəlir. Bu isə öz növbəsində dördüncü xanədə olan “des” səsi ilə bir növ həmahənglik əlaqəsi yaradır.

2. Yüksələn-enən hərəkət

Azərbaycan rənglərində melodik hərəkətin üçüncü növü yüksələn-enən hərəkət adlanır. Bu haqda R.Zöhrabov “Azərbaycan rəngləri” [4] adlı kitabında qeyd edir. Digər iki hərəkət növündən fərqli olaraq bu növdə yeni vasitələrdən istifadə diqqət cəlb edir. Bu üsulları sadə, mürəkkəbləşmiş, müvazinətli və tarazlı yüksələn-enən hərəkət kimi təsnifat etmək olar. Bu səpgidə bir neçə rəngi təhlil edək.

a) İlk təhlil edəcəyimiz nümunə “Kürd-şahnaz” dəramədindən bir parçadır [8, s 24].

Nümunə № 13

Andante

Verilən nümunənin birinci cümləsində hərəkətin aşağıdan yuxarıya doğru mayə səsinə yüksəlməsini görürük. Qeyd edək ki, burada maye pilləsi “şur” məqamına xasdır.

İkinci cümlədə isə hərəkət birincinin əksinə olaraq yuxarıdan aşağı mayə səsinə doğru hərəkət edir.

Deməli yüksələn-enən hərəkətdə əsas prinsip mayə səsinə doğru hərəkət ardıcılığı hesab edilir. Digər hərəkət növlərində olduğu kimi burada da müəyyən interval sıçrayışına rast gəlmək mümkündür. Birinci cümlədə “c” səsinə verilən sıçrayış buna bariz nümunədir.

a) Rənglərdə yüksələn-enən hərəkətin mürəkkəbləşmiş formasına da rast gəlmək mümkündür. Digər hərəkət növlərindən fərqli olaraq burada cümlə quruluşunun daxilində baş verən yüksəlmə və enmənin ən azı bir dəfə, yəni müvafiq istiqamətdə ya yuxarı, ya da aşağı olan hərəkəti hesabına əmələ gəlir. Bu səbəbdən bu cür melodik quruluşu yüksələn-enən hərəkətin mürəkkəb növü kimi qəbul etmək olar. Mürəkkəbləşmiş yüksələn-enən hərəkətin əsasında tək cümlənin sadəcə olaraq quruluşu dayanmır. Çünki onu həmin quruluşa gətirib çıxaran əsas cəhət məhz melodiyanın təməlini təşkil edən istinad pillələrinin mövqeyidir. Yüksələn-enən hərəkətin mürəkkəbləşmiş formasına aid “Hasar rəngi”ndən bir parçanı təhlil edək [7, s 37].

Nümunə № 14

Allegretto

Verilən nümunənin melodik sxemini çahargah məqamının istinad pillələrilə uzlaşdıran zaman IX-pillə “es”, IV-pillə “g”, VII-pillə “c”, II-pillə “es¹” və təkrar IV pillə “g” səslərini görürük.

Verilən nümunənin melodik sxemini göstərək:

Nümunədən açıq şəkildə görmək olur ki, melodik quruluş ardıcıl olaraq birinci yuxarı, aşağı, yuxarı, aşağı və sonda yenə yuxarı doğru hərəkət edir. Bu hərəkəti beş gedişli mürəkkəb yüksələn-hərəkət növü kimi qeyd etsək daha məntiqə uyğun olar. Rənglərdə yüksələn-enən hərəkətin müvazinətli olan növlərinə çox az sayda rast gəlinir.

Nümunə kimi “Mayeyi-çahargah rəngi”ndən bir parçanı təhlil edək [7, s 30].

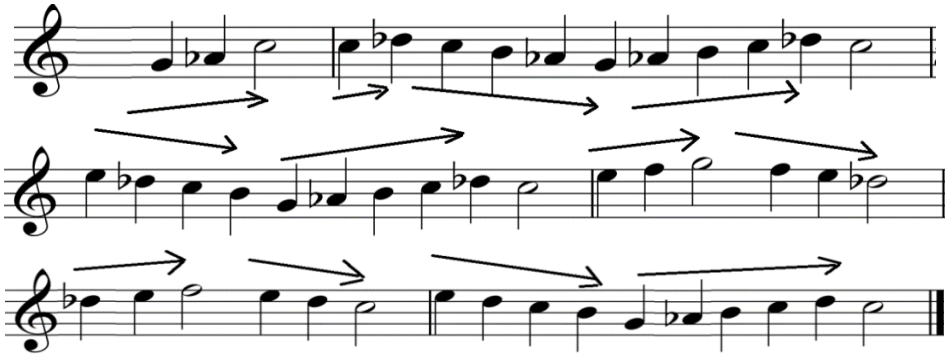
Nümunə № 15

Moderato

Verilən nümunənin melodik sxemini göstərək: Öncədən qeyd edək ki, sxemdə göstərilən dairə və kvadrat mötərizə melodiyada olan dayaq nöqtələrini və onların müvazinət sayını aydınlaşdırmaq məqsədi daşıyır. “gis-a-c” dörd dəfə, “g-f-e” üç dəfə, “e-des-c” intonasiyası müvazinəti tarazlaşdırmaq məqsədilə dörd dəfə istifadə edilir.

Yüksələn-enən melodik hərəkətin müvazinətli növünə R.Zöhrabov “Azərbaycan rəngləri” [4] monoqrafiyasında “Çahargah dəramədi”ndən bir parçanı nümunə kimi göstərmişdir. Bu növ haqqında musiqişünas-alim belə qeydlər aparır: “Yüksələn-enən hərəkətin daha geniş tərzdə tarazlaşdırılmasına təsadüf olunur. Diqqəti cəlb edən odur ki, bu kiçik rəng məhz tersdesima diapazonunu əhatə edir. Özü də burada əsas etibarilə pilləvari hərəkət aparıcı amil sayılır” [4, s 121]. Musiqişünas-alim dediklərinə dair “Mənsuriyyə rəngi”ndən bir nümunəni öz monoqrafiyasında izahlı şəkildə göstərmişdir [4, s 121].

3. Enən-yüksələn hərəkət

Azərbaycan rənglərində melodik hərəkətin dördüncü növü yüksələn-enən hərəkət adlanır. Bu növə əsaslanan rənglərin sayı bir o qədər də çox deyil. Məhz bu səbəbə əsaslanaraq təsnifat aparmaq mümkün olmur. Qeyd edək ki, enən-yüksələn hərəkətli növ sıçrayış və sekvensiyların köməyiylə əmələ gəlir. Nümunə kimi “Şuştər rəngi”ndən bir parçanı göstərək. [6, s 54].

Nümunə № 16

Nümunədən aydın olur ki, ilk öncə melodiya yuxarı, daha sonra isə əks istiqamətdə hərəkət edir. Qeyd edək ki, nümunədə həm seksta intervalından ibarət olan sıçrayış, həm də sekvensiya mövcuddur.

4. Enən-yüksələn-enən hərəkət

Azərbaycan rənglərində bu hərəkət növünün özü də məhdud saydadır. Biz hər enən-yüksələn-enən hərəkəti melodiyanın bir növü kimi qəbul edə bilmərik. Melodiyada enən-yüksələn-enən hərəkət mütləqdir ki, tamamlayıcı rolu oynasın və eyni zamanda aid olduğu məqamın pillələrinin funksiyalarını özündə düzgün bir şəkildə ehtiva etsin. Buna nümunə olaraq “Bayatı-Şiraz rəngi”ndən bir parçanı göstərə bilərik [4, s 39].

Nümunə № 17

Burada birinci kvadrat mütərizə enən, ikinci yüksələn, üçüncü isə enən melodik hərəkət hesab olunur. Dördüncü və beşinci mütərizədə verilən ibarələr tamamlayıcı intonasiya rolunu oynayır. Diqqət etsək aydın şəkildə görmək olar ki, ardıcıl olaraq birinci, ikinci və üçüncü mütərizəyə daxil olan ibarələrin quruluşunu yaradan sekvensiyadır. Əminliklə qeyd etmək olar ki, sekvensiya verilmiş rəng nümunəsinin melodik quruluşunda əsas amil rolunu oynayır.

Beləliklə məqalədə etdiyimiz təhlillərdən bu nəticəyə gəlmək olur ki, bütün şifahi ənənəli professional musiqi janrları kimi rənglərində melodik quruluşu müxtəlif vasitələrlə zəngindir. Rənglərdə mövcud olan melodik xüsusiyyətlər hər bir rəngdə müxtəlif nəzəri məziyyətlər əsasında formalaşır. Təhlil zamanı Azərbaycan rənglərində melodiyanın əmələ gəlməsi və onun inkişafı üçün əsas olan altı vasitəni nümunələr əsasında göstərdik. Məhz bu vasitələrin əsasında rənglərin melodik quruluşu üzərində detallı şəkildə təhlil etmək mümkün olur. Məqalədə etdiyimiz təhlillərə əsaslanaraq onu da vurğulamaq olar ki, R.Zöhrabovun rəng janrında apardığı təhlil metodlarına əsaslanaraq bütün rəngləri bu formada təhlil etmək mümkündür.

ƏDƏBİYYAT

1. Bağırov N. Musiqinin elementar nəzəriyyəsi. B.: Maarif, 1982, 268 s.
2. Hacıbəyli Ü. Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları. B.: Apastrof çap evi, 2010, 176 s.
3. İsmayılov M. Azərbaycan musiqisinin məqam və muğam nəzəriyyəsi. B.: MTM Innovation MMC, 2016, 219 s.
4. Zöhrabov R. Azərbaycan rəngləri. B.: Mars-Print nəşriyyatı, 2006, 250 s.

5. Zöhrabov R. Ramiz Zöhrabov görkəmli musiqşünas-alim. B.: Mars-Print nəşriyyatı, 2013, 368 s.

NOTAQRAFIYA

6. Mansurov E. Azərbaycan diringi və rəngləri. B.: İşiq, 1984, 76 s.
7. Rüstəmov S. Azərbaycan rəngləri (I dəftər). B.: Azərbaycan dövlət musiqi nəşriyyatı, 1954, 63 s.
8. Rüstəmov S. Azərbaycan rəngləri (II dəftər). B.: İşiq nəşriyyatı, 1980, 57 s.

Aslan Mustafazadeh
Lecturer of ADMIU,
candidate for a degree of BMA

METHODS OF ANALYSIS BY RAMIZ ZOHRABOV IN RENG GENRE

***Summary:** In the article, the melodic features of the analytical methods applied by the musicologist-scientist, Doctor of Art Studies, professor Ramiz Zohrabov in the process of analyzing the reng genre are involved in the analysis. The indicated problems are considered in the context of this genre. In the article presented with reference to the methodological principles of Ramiz Zohrabov, the basics of the melodic properties of different rengs are investigated on the basis of color samples.*

Keywords: Ramiz Zohrabov, musicologist-scientist, reng, moment, analysis, method, melody

Аслан Мустафазаде
Преподаватель АДМИУ
Диссертант БМА

МЕТОДЫ АНАЛИЗА РАМИЗА ЗОХРАБОВА В ЖАНРЕ РЕНГ

***Резюме:** В статье привлечены к анализу мелодические особенности аналитических методов, применяемых музыковедом-ученым, доктором искусствоведения, профессором Рамизом Зограбовым в процессе анализа жанра ренг. Обозначенные проблемы рассматриваются в контексте данного жанра. В статье, представленной со ссылкой на методологические принципы Рамиза Зограбова, исследуются основы мелодических свойств различных ренгов на основе цветowych образцов.*

Ключевые слова: Рамиз Зограбов, музыковед, ренг, момент, анализ, метод, мелодия

Rəyçilər: sənətşünaslıq elmləri doktoru, professor Cəmilə Həsənova
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Xatirə Həsənzadə